

FETİH ÖNCESİ İSTANBUL'UN ÖNEMİ VE BİZANS İSTANBUL'UNDA LATİN CEMAATİ*

Didem ERŞAN*

Atıf: Erşan, Didem. "Fetih Öncesi İstanbul'un Önemi ve Bizans İstanbul'unda Latin Cemaati", *Sosyologca*, Sayı 29 (2025), s. 337-348.

ÖZ: İstanbul, Avrupa ve Asya'nın birbiriyle bütünleştiği Akdeniz havzasının merkezinde yer alması nedeniyle önemli bir şehirdir. Doğu ve Batı'nın kesişme noktası olan İstanbul'un Roma'dan sonra yeni bir imparatorluk merkezi olarak seçilmesi şüphesiz rastlantı değildir. Batı, Doğu ile olan bağlantısını, İstanbul aracılığıyla kurabilmiştir. İstanbul'a ilk gelen Avrupalılar İtalyanlardır. İtalyan denizci devletleri Bizans ile yaptıkları ticaret anlaşmaları sayesinde İstanbul'a akın ederek Doğu Akdeniz bölgesine yayılmışlardır. İstanbul önemli bir başkenttir, ancak şehirdeki Latin yerleşkelerinin de Bizans İstanbul'u içinde ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu çalışmada İstanbul Latin Cemaati'nin temellerini oluşturan Latin kolonileri ele alınacaktır. Bizans döneminde ticari nedenlerle kurulan Latin kolonilerin Konstantinopolis'teki varlığı, konumu ve rolüne dair tarihsel süreçlere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Latin Cemaati, Latin Kolonileri, Doğu Akdeniz Ticareti

The Importance of Istanbul Before the Conquest and the Latin Community in Byzantine Istanbul

ABSTRACT: Istanbul is an important city due to its location at the centre of the Mediterranean basin, where Europe and Asia meet. It is no coincidence that Istanbul, the crossroads of East and West, was chosen as the new imperial capital after Rome. The West was able to establish its connection with the East through Istanbul. The first Europeans to arrive in Istanbul were Italians. Italian maritime states spread across the Eastern Mediterranean region by flocking to Istanbul thanks to trade agreements they made with Byzantium. Istanbul is an important capital city, but the Latin settlements in the city also have a separate significance within Byzantine Istanbul. This study will examine the Latin colonies that formed the foundations of the Latin community in Istanbul. It will cover the historical processes related to the existence, location, and role of the Latin colonies established in Constantinople for commercial reasons during the Byzantine period.

Keywords: Istanbul, Latin Community, Latin Colonies, Eastern Mediterranean Trade

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 19.03.2025

Kabul Tarihi : 24.06.2025

* Bu makale, yazarın Prof. Dr. Ertan Eğribel danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiş bir çalışmadır, Didem Erşan, "Latin Seyyahlara Göre Fetih Öncesi Bizans İstanbul'u (1400-1453)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2024.

* Sosyoloji Bilim Uzmanı, didemersan@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-1942-7963

Giriş

Dünyanın en eski ve önemli şehirlerinden biri olan İstanbul, Avrupa ve Asya arasında geçiş yolu üzerinde bulunan eşsiz konumu, zengin tarihi ve kültürel birikimi gibi pek çok özelliği sayesinde tarih öncesi çağlardan itibaren çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Ancak şehrin asıl tarihi serüveni Konstantinopolis-İstanbul adıyla gerçekleşmiştir.

Konstantinopolis, 324 yılında Roma imparatoru Konstantin tarafından Bizantion şehri üzerine, Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma'ya göre daha Doğu'da yer alan yeni bir başkent olarak kurulmuştur. İstanbul kuruluşundan itibaren "Yeni Roma" ve "İkinci Roma" gibi isimlerle anılarak tarihi başkent Roma ile karşılaştırılmıştır. Roma ve İstanbul Akdeniz havzası uygarlıklarının öne çıkan iki merkezi konumunda olmalarına rağmen İstanbul, V. yüzyılda Doğu Akdeniz'in en önemli şehri durumuna gelmiş ve Roma'dan farklı olarak denizle iç içe tek imparatorluk başkenti olma ayrıcalığını yüzyıllar boyunca korumuştur. Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun bin yılı aşkın süren egemenliği süresince hâkimiyetindeki toprakları değişmiş olsa da İstanbul, imparatorluğun askeri, siyasi, dini ve ticari merkezi olmaya devam etmiştir.¹

İstanbul kısa süreli Latin egemenliği dışında sırasıyla Roma İmparatorluğu'na, Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'na ve Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. Doğu Roma-Bizans Batı cephesinin öncüsü kabul edilirken Osmanlı, Doğu cephesinin öncüsü olmuştur. İstanbul'un tarih içinde karşıt özelliklere sahip imparatorluklara başkentlik yapması kimliğinin sürekliliğine, bütünlüğüne engel olmamış, tam aksine sürekliliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. İstanbul Doğu-Batı ilişkilerinde kendisine önem kazandıran koşullar ve üstlendiği rol sayesinde temel niteliklerinde bir değişime gerek duymadan merkez olma konumunu korumuştur. İstanbul hem Eski Çağlar'da hem Orta Çağ'da hem de modern çağlarda bir imparatorluk payitahtı olma özelliğine sahip tek şehirdir.²

Doğu Roma-Batı Roma Ayrımında İstanbul'un Rolü ve Önemi

III. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nda başlayan taht kavgaları, iç savaşlar ve bu fırsattan yararlanmak isteyen dış düşmanların saldırıları nedeniyle Roma, iyi bir başkent olma özelliğini kaybetmişti. Tuna ve Fırat boylarından gelen dış tehditler imparatorların, Roma'ya göre daha Doğu'da, söz konusu iki cepheye de hükmedebilecek konumda olan, yeni bir başkent arayışına girmelerine sebep olmuştu. Roma İmparatoru Konstantin bu amaca en uygun yer olarak Asya ile Avrupa'nın kesişme noktasında, askeri, siyasi ve ticari olarak Akdeniz havzasının önemli bir merkezi olma konumunda bulunan İstanbul'u seçmiştir.

Yeni başkentin yapımına 324 yılında başlanmıştır. İmparatorluk sarayı, senato binası, hipodrom, kiliseler başta olmak üzere sanat eserleriyle bezenmiş meydanlar yapılmış ve İstanbul, kara tarafından gelmesi muhtemel düşman saldırılarına karşı Marmara'dan Haliç'e kadar uzanan surlarla çevrilmiştir. 11 Mayıs 330 tarihinde şehrin resmi açılışı törenlerle kutlanmış ve Yeni Roma veya kurucusu imparator Konstantin'in adıyla Konstantinopolis olarak tanınmıştır.³

Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis, kuruluşundan itibaren istikrarlı, zengin ve kuvvetli bir imparatorluk merkezi olarak Eski Roma'yı gölgede bırakmıştı. Eski Roma çöktükçe, fakirleştikçe, dağıldıkça Marmara kıyısındaki Yeni Roma onun aksine

¹ Elif Keser Kayaalp, "Bizans İstanbul'u Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, 2010, c. 8, sayı 16, s. 9.

² Ertan Eğribel, "İstanbul'un Kimliği: İmparatorluk Merkezi", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 20: Türk Sosyologları ve Eserleri II: Genel Eğilimler ve Kurumsallaşma*, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kitabevi, 2010, s. 309-315.

³ Işın Demirken, "Bizans", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, c. 6, s. 230.

konumu, iklimi, doğal limanları ve başka pek çok özelliğiyle genişlemeye başlamıştı. Orta Çağ boyunca Batı'da, Konstantinopolis'ten daha büyük ve parlak bir şehir düşünülemezdi.⁴

Hristiyanlık başlangıçtan itibaren Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki topraklarda ve Yunan kültürünün yaygın olduğu bölgelerde gelişme göstermiştir. Yaklaşık 300 yıl boyunca Roma idaresinin baskısı altında yaşamak zorunda kalan Hristiyanlar, Konstantin'in 313 yılında Hristiyanlığı yasal hale getiren Milano Fermanı'nı imzalaması üzerine dini özgürlüklerine kavuşmuşlardır. 11 Mayıs 330'da Yeni Roma adıyla imparatorluğun yeni başkenti olan Konstantinopolis, aynı zamanda Hristiyanlığın da merkezi haline geldi. Hristiyanlığın 380'de Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmasıyla birlikte Yeni Roma Kilisesi'nin piskoposunun Roma Kilisesi piskoposu ile eşit statüye sahip olduğu kabul edildi.⁵

İlk Çağ dünyasının neredeyse bütününe hâkim olan Roma İmparatorluğu toprakları, 395 yılında, idari bakımdan Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma, imparatorluğun bölünmesinden sonra Batı Roma'nın merkezi olma rolünü üstlenmeyi sürdürmüştür. Ancak Batı Roma'nın, Barbar kavimlerin saldırıları karşısında kendisini küçük feodal birimlere bölerek koruyabilmesine karşılık Doğu Roma varlığını merkezi bir ordu ve merkezi devlet örgütlenmesi ile koruma yolunu seçmiştir. Bu sebeple İstanbul'un kuruluşundan yaklaşık 150 yıl sonra Batı Roma çökmüş, İstanbul merkezli Doğu Roma ise Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.⁶ Batı'da güçlerin bölünmesiyle ortaya çıkan feodalizme karşılık Doğu'da merkezi Bizans Devleti kurulmuştur.⁷

Doğu Roma İmparatorluğu her ne kadar Roma geleneğinden oluşsa da zaman içinde Yunan kültürünün benimsendiği, Yunancanın hâkim olduğu ve Hristiyanlığın resmen kabul edildiği bir devlet olarak bütün Orta Çağ boyunca tarihte yerini almıştır. Modern tarih biliminin Bizans İmparatorluğu olarak isimlendirdiği bu devlet, büyük bir güç olarak uzun yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüş ve XI. yüzyıl başlarında Akdeniz dünyasının en kudretli devleti olmuştur.⁸

Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Batı içinde birlik bilinci Hristiyanlıkla ifade edilmiştir. Roma, bir imparatorluk merkezi olarak oynayamadığı rolü Orta Çağ boyunca Hristiyanlığın merkezi olarak oynamak istemiş, böylelikle Batı'daki Hristiyanlık, Latin⁹ kökenlere bağlı kalarak Batı Avrupa coğrafyasını şekillendirmiştir. İstanbul merkez olmak üzere Anadolu ve Balkanlar arasında konumlanan Doğu Roma ise giderek Batı Avrupa'dan daha çok kopmuş ve kendisini Yunanlılık ayrımıyla ifade etmiştir.¹⁰ Roma-Bizans ayrımı neticesinde Doğu-Batı ilişkilerinin birden çok merkezden düzenlenmeye başlaması üzerine kiliseler de bölünmüştür. Roma'yla Bizans'ın ayrıldığı gibi Katolik Kilisesiyle Ortodoks

⁴ İlber Ortaylı, "İstanbul'da Tarihi Yaşamak", *Şehir ve Kültür: İstanbul*, ed. Ahmet Emre Bilgili, İstanbul, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2010, s. 65-66.

⁵ M. Süreyya Şahin, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, c. 12, s. 342.

⁶ Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, "Roma Dünya Egemenliği: Doğu ile İlişkiler ve İki Merkezlilik", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı*, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 2005, s. 229-231.

⁷ Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2011, s. 92.

⁸ Semavi Eyice, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", *Dîvân: İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 2004, c. 9, sayı 16, s. 196.

⁹ Latin, İtalya'nın Latium bölgesi halkından olan kimseye verilen isimdir. Latium, bugünkü adıyla Lazio, Roma İmparatorluğu'na başkentlik yapmış olan Roma'nın kurulduğu bölgedir. Bkz. Nicola Zingarelli, "Latino", *Il Nuovo Zingarelli, Vocabolario Della Lingua Italiana*, Undicesima Edizione, ed. Miro Dogliotti e Luigi Rosiello, Milano, Zanichelli, 1990, s. 1023.

¹⁰ Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, "Roma Dünya Egemenliği: Doğu ile İlişkiler ve İki Merkezlilik", *a.g.e.*, s. 231.

Kilisesi de ayrılmışlardır.¹¹ Katolik Roma Kilisesi'ne karşılık Ortodoks İstanbul Kilisesi'nin temeli Yunan kültürünün Hristiyanlaşmasına dayanmaktadır. Böylelikle Antik/Latin Roma düşüncesi üzerinden gelişim gösteren Katoliklik ile Ortodoksluğun arasındaki ayrışmanın zeminini de bu farklılık oluşturmaktadır.¹²

Batı Roma'nın çöküşünden sonra ortaya çıkan siyasi ve idari boşluktan faydalanmak isteyen Roma Kilisesi, kısa bir süre içerisinde dinin yanı sıra siyasi bir güç olarak da hâkimiyet kurmanın yollarını aramıştır. Roma Kilisesi ve Papalık mevcut otorite boşluğunda lehine gelişen bu durumdan yararlanarak dini ve siyasi bir iktidar olarak da ortaya çıkmış, dini siyasallaştırarak büyük bir güç elde etmişti. Hristiyan inanç ve öğretilerini siyasi bir söylem olarak kabul etmiş ve Latin kökenli Batı halklarına bu inancı gerektiğinde zor kullanarak benimsetme yoluna giderek birliği sağlamayı ve siyasi varlığını korumayı amaçlamıştır. Ancak Roma Kilisesinin bu tutumu, Hristiyanlık dünyasında yaşanan ayrılık hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Doğu Roma-Bizans'ın resmi din anlayışını temsil eden İstanbul Kilisesi, Roma Kilisesi'nin bu politikasına karşı çıkmış ve mücadele etmiştir. Roma ile İstanbul arasındaki bu önemli çekişme ve karşıtlık Roma İmparatorluğu'nun mirasına sahip çıkan Hristiyan dünyası içinde Katolik ve Ortodoks Kiliseleri ayırımına neden olmuştur. Bu ayırım aynı zamanda Latin Batı ve Yunan Doğu olmak üzere iki büyük ve birbirine düşman akımın ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹³

Doğu-Batı ilişkileri kapsamında Latin Batı-Yunan Doğu ve Katolik Avrupa-Ortodoks Bizans ayrımlarının varlığından söz etsek de Doğu Roma-Bizans, önce Arapların sonra da Anadolu Türklerinin karşısında Doğu'nun savunucusu ve askeri gücü haline gelerek Batı kimliğinin savunucusu olmuştur. Latin köklere bağlı kalarak oluşan Batı Avrupa, Doğu ile olan ilişkisini Bizans üzerinden kurmuştur.¹⁴ Bizans'ın askeri ve siyasi ilişkilerini sürdürebilmesinin bir sonucu olarak Batı Avrupalı tüccar devletlerin Akdeniz ticaretini sürdürebilmeleri mümkün olmuştur. Bu nedenle Akdeniz ticaretinin önemli bir merkezi olan İstanbul, Latin kökenli Batı Avrupalı tüccar devletlerin her zaman ilgisini çekmiştir.

Batı'nın Doğu Akdeniz'e Açılan Kapısı: İtalyan Denizci Devletleri ve Bizans İstanbul'unda Latin Cemaati

İstanbul her ne kadar Ortodoks Hristiyanlığın merkezi idi ise de tarih boyunca şehirde diğer Hristiyan gruplar da her zaman olagelmıştır. Bunların en önemlisi Katolik Latin Cemaatidir. Bu topluluğa aynı zamanda Levanten adı verilmektedir. Levanten, İtalya'nın doğusunda yer alan Akdeniz topraklarını ifade etmek için kullanılan Fransızca Levant tabirinden gelmekte ve doğuda yaşayan Avrupalıları ifade etmektedir.¹⁵

İstanbul, Akdeniz ve Karadeniz arasındaki su yolu üzerinde yer alması ve denizle iç içe olmasıyla birlikte kıyı ticaretinin merkezi olma özelliğini her zaman korumuştur. Bu sebeple Orta Çağ'ın önde gelen İtalyan denizci devletlerinin halkları olan Amalfililer, Venedikliler, Pisalılar ve Cenevizliler Akdeniz'de egemenlikleri altındaki ticaret yollarını korumak ve genişletmek amacıyla X. yüzyıl itibarıyla İstanbul'a akın etmişler ve Bizans Devleti'nden şehirde serbest ticaret izni alma girişiminde bulunmaya başlamışlardır.¹⁶

¹¹ Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, s. 83, 93.

¹² Kürşat Demirci, "Ortodoksluk", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, c. 33, s. 410.

¹³ Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2002, c. 2, sayı 1, s. 6-7.

¹⁴ Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, "Roma Dünya Egemenliği: Doğu ile İlişkiler ve İki Merkezlilik", *a.g.e.*, s. 233.

¹⁵ Ömer Faruk Harman, "İstanbul'daki Katolikler", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., İSAM, 2015, c. 5, s. 121-123.

¹⁶ Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, çev. Saadet Özen, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 11.

Amalfililer

Levante denilen Doğu Akdeniz ticaretine ilk yönelen ve Bizans idaresinden İstanbul'da ticari imtiyaz elde eden, Napoli'nin güneyinde Salerno körfezi kıyısında küçük bir İtalyan şehir devleti olan Amalfi olmuştur. Büyük Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak isteyen Bizans için Sicilya, askeri ve siyasi olarak çok önemli bir noktadaydı. İmparator Justinianus'un 552'de Sicilya'yı Bizans'a bağlamasıyla Sicilya Bizans'ın idari bölgelerinden biri (thema) oldu. Böylece Amalfililerin Bizans tebaası olmaları onların Doğu Akdeniz limanlarına gidip gelmelerini kolaylaştırmıştı. Ayrıca IX. yüzyılda Sicilya'yı fetheden Araplar sayesinde Amalfililere Arap limanlarının da kapıları açılmıştı. Böylelikle Bizans toprakları ve Mısır'la ticaret yapma imkânı bulan Amalfi, Doğu ve Batı mallarının ticaretinin yapıldığı önemli bir merkez konumuna gelmişti.¹⁷

Amalfililer elde ettikleri imtiyazlarla Avrupa'da çok talep edilen ecza sanayiinde ve boyacılıkta kullanılan hammaddelerle ipekli kumaşları İstanbul'dan Avrupa'ya taşımaya başladılar. Aynı zamanda İskenderiye ve Kahire'den de Asya'nın baharatını ve ipeklilerini getirmeye başlamışlardı. Amalfililer yalnızca Levante'den İtalya'ya mal getirmekle kalmayıp aynı zamanda İtalya'nın Doğu'da aranan ürünlerini de Doğu limanlarına götürüp satıyorlardı. Bu ticaretin sonucu olarak Bizans İstanbul'una yerleşen Amalfili tüccarların sayısı artmış, bir mahalle oluşturmaya yetecek kadar çok sayıda koloniye sahip olmuşlar ve kendilerine ayrılmış bir iskeleyi kullanmışlardır. Amalfililerin ayrıca İstanbul'da bir manastırları ve en az iki kiliseleri bulunmaktaydı.¹⁸ Her ne kadar ana şehir Amalfi'nin 1073 yılında Normanların Güney İtalya'ya istilası sonucunda bağımsızlığını yitirmesi nedeniyle 1082 tarihi itibarıyla İstanbul'daki Amalfililer üstünlüklerini kaybetmiş olsalar da ticaret alanındaki etkinliklerini Latin istilasına kadar devam ettirmişlerdir.¹⁹

Venedikliler

İtalya yarımadasının kuzeyinde yer alan Venedik, İtalya'nın adeta Doğu'ya açılan kapısı olmuştur. Coğrafi konumu ve tarihsel gelişimi Venedik'i Latin kökenli Avrupalılarla, Doğu arasında bağlantı kurmaya yöneltmiş ve bu görevi yüzyıllar boyunca artırarak sürdürmesine olanak sağlamıştır. Venedik, Doğu ile bağlantısını ticaret vasıtasıyla kurmuş ve güçlendirmiştir. Orta Çağ kentlerinin özelliklerini inceleyen tarihçi Henri Pirenne, Batı Avrupa'da ticaretin Venedik'in sayesinde yayıldığını, Venediklilerin VI. yüzyıldan itibaren denizci-tüccar bir halk olarak nitelendirildiğini belirtmektedir.²⁰

Bu sebeple, Venedik Cumhuriyeti de çok geçmeden Adriyatik üzerinden Doğu Akdeniz'e açılmış ve Amalfililer gibi Levante ticaretine katılmıştır. X. yüzyıl sonunda Bizans İmparatorluğu'yla yaptıkları bir anlaşma neticesinde Venediklilere Bizans'ta serbest ticaret hakkı tanınmış ve İstanbul'a gelecek Venedik gemilerine uygulanacak gümrük vergisi de belirlenmişti. Ayrıca Venedikli tüccarlar imparatorluğun hâkim olduğu topraklarda alınan bazı vergilerden muaf tutulmuş ve bu tüccarlara sabit bir tarife uygulanması kabul edilmişti. Bu anlaşmanın bir sonucu olarak başkentteki Venediklilerin sayısı giderek artmaya başlamıştı.²¹

¹⁷ Mahmut H. Şakiroğlu, "Sicilya", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, c. 37, s. 138-139, Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020, s. 20-21.

¹⁸ Bizans İstanbul'unda Amalfililere ait kiliseler, San Salvatore ve Sancta Maria Latina'dır. Bkz. Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, s. 13.

¹⁹ Şerafettin Turan, "Levant", *DİA*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 27, s. 145, Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 20-22.

²⁰ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 67,85.

²¹ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 23-25.

Bu tarihten itibaren İstanbul'daki Venedikli tüccarlar çoğalırken, XI. yüzyıl başında Güney İtalya'yı istilaya koyulan Normanlar, Bizans'ın bu bölgedeki topraklarını ele geçirerek 1071'de Bari'yi zapt etmiş ve hatta İstanbul'u ele geçirmeyi amaçlayarak 1081 yılında Adriyatik Denizi'ni geçerek Bizans'ın Balkanlardaki Epir bölgesini ele geçirmişlerdi. Bu saldırıya karşı Venedik'ten yardım isteyen Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos, uzun görüşmeler sonucunda 1082 yılında Venedik'le bir anlaşma yapmak ve kendisine sağlayacağı donanma desteğine karşılık Venedik'e birçok ayrıcalıklar tanımayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre Venedik, imparatorluğun tüm limanlarında gümrük vergisinden muaf tutularak ticaret yapma hakkını kazanmıştı. Bu anlaşma sayesinde Venedikli tüccarlar imparatorluğun genelinde hiçbir kısıtlama olmaksızın mal alıp satmak konusunda serbestleşmişti. Bizans memurlarına Venediklilerin ticarete konu olan ürünlerini kontrol etmeleri ve bu mallara istinaden vergi istemeleri yasaklanmıştı. Ayrıca bu imtiyazlar sadece İstanbul'da değil, imparatorluğun birçok limanında geçerliydi. Bizans ekonomisine çok ağır bir darbe indiren bu imtiyazlar, Venedik'in diğer bütün rakiplerine karşı İstanbul ticaretinde üstün duruma geçmelerini sağlamıştır.²²

Söz konusu anlaşma neticesinde Venedikliler Bizans İstanbul'unda Haliç boyunca uzanan bir mahalle kurmuşlardır. Bugünkü Haliç sahilindeki Odun Kapısı (Porta Drongarion) ile Balık Pazarı Kapısı (Porta Peramatis) arasında bulunan bu mahalleye Perama adı verilmişti. Depolar, dükkânlar, atölyeler ve şehre gelen tüccarların konaklaması için hanlardan ibaret olan bu mahallede kilise de bulunmaktaydı. Perama mahallesi kısa zamanda Doğu'daki bütün İtalyan Cemaatlerinin ana merkezi konumuna gelmişti. Venediklilerin İstanbul'da en az dört kilisesi bulunmaktaydı.²³ Elde ettiği geniş ayrıcalıklarla Levante İmparatorluğu'nun temellerini atan Venedik, daha sonra 1204 Latin istilasıyla Doğu Roma İmparatorluğu'nun topraklarının 1/4'ünü egemenliği altına alarak Bizans İstanbul'unda idareye ortak olacaktır.²⁴

Pisalılar

Amalfi ve Venedik'ten sonra Pisalılar da Levante ticaretine dâhil olarak Bizans topraklarında koloniler kurma yarışına girmiş ve İstanbul'da ticari imtiyazlar elde etmiştir. 1082 anlaşmasıyla birçok imtiyaz elde ederek üstün konuma geçen Venedik'in 1097'de İstanbul'dan geçen I. Haçlı ordusuna bir donanma ile katılması Bizans'ı rahatsız etmişti. Bu sebeple Bizans ve Pisa arasında bir dostluk ve ittifak anlaşması yapılmış ve iki devlet arasındaki ilişkiler başlamıştır. Pisalılara da çeşitli imtiyazlar verilmekle birlikte bunlar 1082'de Venedik'e verilen ayrıcalıklar kadar geniş olmasa da küçümsenmeyecek derecede önemlidir. Pisalıların şehirde iki kilisesi vardı.²⁵ Ancak bir süre sonra Pisalılarla Cenevizliler arasında ticari rekabetten doğan anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve bunlar kanlı çarpışmalara kadar gitmişti. Bu dönemde Bizans İstanbul'undaki Pisa kolonisi 1.000 civarındayken Ceneviz kolonilerinin sayısı ancak 300 kadardı. Pisalılar Ceneviz mahallesine saldırarak mallarını yağmalamış, Cenevizlilerden bir kısmının evlerini ve mallarını bırakıp ülkelerine dönmelerine sebep olmuştu. Bizans İstanbul'undaki Latin ve özellikle İtalyan kolonilerinin durumu Bizans idaresinin izlediği tutuma göre değişiyor ve koloniler arasında çatışmalara sebep oluyordu.²⁶

Pisalıların oturdukları mahalle Haliç kıyısında Bahçe Kapısı (Porta del Giardino) ile Balık Pazarı Kapısı (Porta Peramatis) arasında Tersane Kapısı (Porta della Darsena)'na yakın bir bölgedeydi. Yerli Bizans halkı Latin kolonilerine verilen imtiyazlar sebebiyle çok öfkeliydi ve

²² Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1995-2000, sayı 36, s. 138-140.

²³ Bizans İstanbul'unda Venediklilere ait kiliseler, San Acindino, San Marco di Embolon, Santa Maria di Embolon, San Niccolo'dur. Bkz. Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, s. 15-17.

²⁴ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s.29-30

²⁵ Bizans İstanbul'unda Pisalılara ait kiliseler, San Niccolo ve San Pietro e Paolo'dur. Bkz. Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, s. 17-18.

²⁶ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 30-32.

bu durum halkın İtalyan mahallelerine saldırmasına neden oluyordu. Bizans halkı Pisalıların mahallesine de saldırmış ve onlara ait malları yağma etmişti.²⁷

Cenevizliler

Ceneviz bağımsızlığına 1099'da kavuşması nedeniyle Levante ticaretine Amalfi, Venedik ve Pisa'ya göre daha sonraları, ancak Orta Çağ'ın sonlarına doğru dâhil olmuştur. Ceneviz ile Bizans İmparatorluğu ilk ticaret anlaşmasını 1142 tarihinde yapmış, buna göre Cenevizlilerin Bizans topraklarındaki ticari faaliyetlerde ödeyecekleri gümrük vergisi oranı saptanmıştı. Daha sonra 1155'te iki taraf arasında daha kapsamlı, Cenevizlilerin daha düşük gümrük vergisi ödemelerine olanak sağlayan ve başka çeşitli haklar tanıyan bir anlaşma daha yapılmıştır. Bu anlaşma Cenevizlilerin Bizans topraklarında güvende olmalarını sağlamakla birlikte serbest dolaşım ve ticaret hakkı tanımıştır.²⁸ Cenevizliler 1157'de Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos'un kendilerine vaat ettiği kiliseye de kavuşmuşlardır.²⁹

Ayrıca söz konusu anlaşmaya göre İstanbul'da Cenevizlilere özel bir iskelesi bulunan bir ticaret yeri verilmişti. Bu yer Venedik ve Pisa mahallelerine yakın bir konumdaydı. 1162 yılına gelindiğinde ise daha önce belirttiğimiz üzere Pisaların, artan rekabet neticesinde Ceneviz mahallesine saldırarak malları yağmalamaları, dükkânları tahrip etmeleri üzerine birçok Cenevizli çareyi anavatanlarına dönmekte bulmuştu. Her ne kadar Cenevizliler bu saldırıdan sonra İstanbul'dan kaçmak zorunda kalmış olsalar da Bizans'la ilişkilerini kesmemiş ve Doğu Akdeniz ticaretinden çekilmemişlerdir.³⁰

Bizans İmparatoru 1169 yılında yapılan anlaşma gereği Cenevizlilere yeniden imparatorluk topraklarında serbest dolaşım ve ticaret hakkı verirken, bu kez İtalyan kolonileri arasındaki çarpışmalara varan rekabete dayalı sürtüşmeleri önleyebilmek için İstanbul'daki Cenevizlilere verilecek mahallenin şehrin dışında, Galata veya Pera civarlarında uygun bir yer olmasını düşünmüştü. Ancak XII. yüzyıl sonlarında bu bölgeler henüz ticaret alanı sayılmadığı için Cenevizliler bunu kabul etmemişti. Bunun üzerine Ceneviz kolonisi yeniden Pisalılar mahallesine yakın bir bölgeye yerleşmiştir.³¹

Görüldüğü üzere İstanbul, IX. yüzyıldan Latin istilasına kadar geçen sürede, İtalyan devletlerinin rolü sayesinde Balkanlar ve Akdeniz arasında yer alan önemli bir merkez olarak Akdeniz havzasındaki konumunu kuvvetlendirmiştir. İstanbul Latin Cemaati'nin temelleri, Bizans İmparatorluğu zamanında ticari nedenlerle kurulan İtalyan kolonilerine dayanmaktadır. İstanbul Latin Cemaati, Suriçi İstanbul'un Haliç kıyılarında, Neorion (Bahçekapı), Peramatis (Balık Pazarı Kapısı) ve Droungarion (Odun Kapısı) arasındaki kesimde doğmuştur. Latin kolonilerinden her birinin bu bölgede bir merkez binası ve ticari işlerini yürütmek için bu binayla ilişkili olarak Haliç kıyısında bir iskelesi bulunmaktaydı.³² Her ne kadar XII. yüzyılda Bizans İstanbul'unda İspanyol, Fransız ve Alman tüccarların da yaşadığı ve bunlara özel iskelelerin ve dükkânların olduğu bilinse de onlara tanınan ayrıcalıkların boyutları ve ticari etkinlikleri İtalyanların düzeyine ulaşamamıştır.³³

Bizans İstanbul'unda Latin İmparatorluğu Dönemi (1204-1261)

Latin Kilisesi olarak da bilinen Roma Kilisesi, Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun resmi öğretisini temsil eden İstanbul Kilisesi'ni de kendi inanç ve değerlerine bağlayarak bünyesinde

²⁷ A.e., s. 33-34.

²⁸ Aldo Gallotta, "Ceneviz", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c.7, s. 363, Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 35-36.

²⁹ Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, s. 18.

³⁰ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 36.

³¹ A.e., s. 37.

³² Rinaldo Marmara, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, s. 11.

³³ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, s. 38.

hâkimiyeti altına alabilmek amacıyla yoğun bir çaba harcamıştır. Bu sebeple Roma Kilisesi önderliğinde Müslümanlara karşı düzenlenen askeri seferler olarak adlandırdığımız Haçlı Seferlerinde Haçlı orduları yalnızca Müslümanları değil, Ortodoks Hristiyanları da hedef almışlardır.³⁴

1202 yılında Papalık önderliğinde bir araya gelen Haçlı Birlikleri, yeni bir seferle İslâm dünyasının merkezi konumunda olan Mısır üzerinden Kutsal Topraklara giderek Müslümanlardan Kudüs'ü geri almayı hedeflemekteydi.³⁵ Papa III. Innocentius düzenlenecek bu sefere İtalyan denizci devletlerinin de katılmasını istemekteydi, bu sebeple Venediklilerden Mısır'a gitmek için gemi temin etmelerini ve Haçlı seferine katılmalarını talep etmişti. Çünkü bu dönemde Venedik çok güçlü bir donanmaya sahipti ve binlerce kişilik Haçlı ordusunu deniz yoluyla Mısır'a götürebilecek tek millet, Venediklilerdi. Fakat Venedik, Mısır ile ticari bağlantıları olduğu için buraya gerçekleştirilecek bir haçlı seferinin çıkarlarına uygun olmayacağını düşünüyordu. Rakipleri olan Cenevizlilerin, İstanbul'da kendilerine sağladıkları yer ve ticaret için elde ettikleri haklardan hoşnut olmayan Venedik, Mısır yerine İstanbul üzerine düzenlenecek bir seferin, Venedik açısından ticari bakımdan daha faydalı olacağını düşünmekteydi. Bu sebeple, İstanbul'un zenginliğine ve ihtişamına gözünü diken ve Ceneviz'e verilen imtiyazlar nedeniyle Bizans'a karşı büyük bir nefret duyan Venedik Dukası Enrico Dandolo, kurnazca bir manevra yaparak seferi asıl amacından uzaklaştırmayı başarmıştı.³⁶

Böylelikle Haçlı seferlerinin dördüncüsü İstanbul'a yönelmiştir. Orta Çağ tarihi boyunca çeşitli güçlerin akınları sonucu kuşatmalarla karşılaşmış olmasına rağmen hiçbir zaman yabancı bir kuvvet tarafından ele geçirilemeyen İstanbul, ilk kez 1204 yılında böyle büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır.

Latinlerin eline geçen İstanbul, yeni kurulan Latin İmparatorluğu'nun 57 yıl süreyle başkenti olmuştur. Venedik, İstanbul'u ele geçiren Latin Haçlı Birlikleri arasında yer alması sebebiyle diğer İtalyan şehir devletlerine göre İstanbul ticaretinde daha imtiyazlı bir duruma geçmişti.³⁷ Venedik aynı zamanda Bizans'ın Haçlı Birlikleri tarafından paylaşılması esnasında imparatorluğun topraklarının dörtte birine sahip olarak üstünlüğü ele almıştı. Haçlı Birlikleri tarafından İstanbul'da yeni bir Latin İmparatorluğu kurulurken Venedik, Ege Adaları, Yunanistan, İyon Denizi ve Adriyatik'teki Bizans topraklarını ele geçirmişti. Bu noktada Venedik'in sahip olduğu yerlerin özellikle tarım açısından verimli bölgeler olması ve gemilerin kolaylıkla yanaşabilecekleri limanlar ve adalar olması önemlidir. Bu sayede İtalya'nın küçük bir şehir devleti olan Venedik, ticari üstünlükleri ele geçirerek Doğu Akdeniz'de güçlü bir koloni imparatorluğu konumuna gelmiştir.³⁸

Bizans İstanbul'unda İtalyanların Yükselişi (1261-1453)

IV. Haçlı Seferi'ne katılarak Doğu Roma İmparatorluğu topraklarını paylaşmayı kararlaştıran Venedik ve Haçlı Birlikleri her ne kadar İstanbul'u ele geçirmiş olsalar da Bizans İmparatorluğu'nu tamamen ortadan kaldıramamışlardı. Latin zaptı nedeniyle başkent İstanbul'u terk ederek merkezî imparatorluğunu İznik'te devam ettirmek zorunda kalan Bizans Devleti, Palaiologos Hanedanlığı döneminde İstanbul'u yeniden ele geçirmenin yollarını aramaya başlamıştı. Fakat bunu tek başına gerçekleştirebilecek güçte değildi. Bu nedenle Bizans imparatorunun başkent İstanbul'a dönebilmesi için ittifak kurabileceği yardımcı bir güce ihtiyacı vardı. Bu dönemde, IV. Haçlı Seferi sonucunda İstanbul'da ve Akdeniz

³⁴ Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler", a.g.e., s. 6-7.

³⁵ Semavi Eyice, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", a.g.e., s. 196.

³⁶ Işın Demirkent, "Haçlılar", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, c. 14, s. 538.

³⁷ Carla Coco, "İstanbul'daki Venedik Topluluğu", Erdem, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Ankara, 1991, c. 7, sayı 20, s. 668.

³⁸ Şerafettin Turan, "Levant", DİA, s. 146.

havzasında önemli ticaret merkezlerini ele geçirerek bir koloni imparatorluğu haline gelen Venedik yüzünden, İtalya'nın bir diğer denizci devleti Ceneviz, bölgedeki zenginliklerden mahrum kalmıştı. Bu sebeple gözünü Karadeniz'e çeviren Ceneviz'in buraya ulaşabilmesi için İstanbul sularından geçiş izni olmalı veya bu bölgede bir limana sahip olması gerekliydi. Tüm bu sebepler nedeniyle Bizans'ın İstanbul'u geri alabilmek için aradığı yardımcı kuvvet Ceneviz'di.³⁹

Neticede Bizans ve Ceneviz devletleri, karşılıklı olarak amaçlarına ulaşabilmek için 13 Mart 1261'de Nymphaion antlaşmasını imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre Ceneviz Bizans Devletine, başkent İstanbul'u geri alabilmek için gerekli olan donanma desteğini sağlayacak, Bizans idaresi ise buna karşılık İstanbul'un yeniden ele geçirilmesinden sonra Ceneviz'e imtiyazlı bölgeler verecektir. Bizans İmparatoru Mikhail Palaiologos her ne kadar Cenevizlilerin yardımına gerek duymadan, Latin işgali altındaki başkenti geri aldıysa da anlaşmaya sadık kalarak Cenevizlilere Konstantinopolis'teki eski imtiyazlı bölgelerinde serbest ticaret yapma hakkı vermiştir. Ayrıca Ceneviz, İstanbul dışında Bizans dinî koşullarını benimsemek şartıyla İzmir bölgesi, Sakız, Midilli, Girit adalarında da gümrük vergisi ödmeden serbest ticaret yapma imtiyazını almıştı.⁴⁰

1261 yılı sonunda Cenevizlilere verilen geniş imtiyazlardan yararlanabilmek için Cenevizli tüccarlar İstanbul'a akın etmişlerdir. Başkentteki Ceneviz kolonilerinin sayısının artmasıyla birlikte, imparatorluğa ait başka farklı bölgelerde de Cenevizliler Bizans'ın yeniden yaratılmasında önemli bir güç olarak etkinliklerini artırmıştı. Bu nedenle imparatorluk içinde egemen kesilmesine kesin gözüyle bakılan Ceneviz'in kudretini frenlemek gerekiyordu. Bizans imparatoru Mikhail, İstanbul ticaretinde yabancıların hâkim konuma geçmesini engellemek için tüccarların etkinliklerini sınırlamayı amaçlamış ve buna uygun yasalar çıkararak bir denge politikası yürütmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple şehirdeki İtalyan kolonileriyle farklı anlaşmalar yaparak her birinin kendi ülkeleri tarafından atanmış olan bir yönetici ile Bizans imparatorluk kanunlarına göre yönetilmesini sağlamıştır. Buna göre imparatora karşı kendi halkından sorumlu olmak üzere Cenevizlilerin başında Podesta, Venediklilerin başında Balyos ve Pisalıların başında da Console bulunması şartını getirmişti.⁴¹

Bu dönemde Cenevizliler, Bizans ile arasındaki iyi ilişkiler sonucunda Venedik'in 1204 Latin işgali sonrasında kurduğu baskılardan kurtulmuş ve ağır gümrük vergilerinin kalkmasıyla birlikte Ege ve Karadeniz'deki ticaretini geliştirerek elde ettiği servetle Venedik'e karşı üstün duruma geçmişti. İmparator Mikhail, imparatorluğun ekonomik hayatı için Cenevizlilerin tek başına yeterli olmadıklarını, diğer Batılı kolonilerin de önemli ve yararlı olabileceklerini görmüştür. Bu sebeple Cenevizlilerin mutlak bir üstünlük sağlamasını önleyebilmek amacıyla Venedik Cumhuriyeti'ne Bizans'ta yeni haklar vermeye başlamıştır. Böylece imparatorluk, Ceneviz ile Venedik arasında bir denge kurmaya çalışırken, zaman içinde kendi otoritesinin ve ticaret kabiliyetinin zayıflaması neticesinde bu iki İtalyan şehir devletinin esiri olmaktan kurtulamamıştır.⁴²

Bizans İmparatoru Mikhail bir müddet sonra Cenevizlilerin İstanbul sınırları içinde her geçen gün daha da artan etkinliklerinden iyice rahatsızlık duymaya başlamış ve Cenevizlilerle birlikte tüm Latinlerin yerleştikleri yerlerden çıkartılmasını emretmiştir. 1264 yılında İstanbul'daki bütün Ceneviz kolonisi şehirden uzak Marmara Ereğlisi'ne sürülmüştür. Ancak

³⁹ Şerafettin Turan, Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine, s. 48, Ünal Tanrıverdi, "1261 Sonrası Bizans-Ceneviz İlişkileri ve Cenevizlilerin Galata'ya Yerleşme Süreci", Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, 2019, c. 2, sayı 2, s. 215.

⁴⁰ A.e., s. 215.

⁴¹ Fatma Kuş, Galata Surları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2009, s. 57-58.

⁴² Şerafettin Turan, Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine, s. 51-52, Kerim İlker Bulunur, Osmanlı Galatası 1453-1600, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2014, s. 29.

bir süre sonra Bizans ve Ceneviz arasında elçiler aracılığıyla iyi niyetli gelişmeler meydana gelmiş ve Bizans İmparatoru 1267 yılında Ceneviz kolonisinin Konstantinopolis'in surları dışında, şehrin karşı kıyısındaki Galata bölgesine yerleşmesine izin vermiştir.⁴³ Böylelikle Galata, Latin Cemaatin dini, ticari ve kültürel hayatının giderek yoğunlaştığı bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Sonuç

Tarih boyunca farklı medeniyetlerin merkezi olan İstanbul hem Doğu hem de Batı dünyası için ayrı öneme sahip bir şehirdir. Latin kökenli Batı içinde İtalyan denizci devletleri Bizans İstanbul'una en yakın konumda olmaları ve söz konusu dönemde denizcilikte çok güçlenmeleri sebebiyle Fransızlara ve İspanyollara göre Doğu ticaretinde daha çok söz sahibi olmuşlardır. X. yüzyıl itibarıyla Bizans'tan ticari imtiyazlar elde etmeye başlayan İtalyan denizci devletlerinin İstanbul tarihi içinde ayrı bir yeri vardır. İstanbul'un Haliç sahillerine yerleşen Latin ticaret kolonileri, Akdeniz ticaretine yön vererek Batı'nın Doğu'ya açılmasında ve Doğu ile ilişkilerin yürütülmesinde büyük rol üstlenmişlerdir.

Zaman içinde elde ettikleri ticari ayrıcalıklarla Doğu Akdeniz ticaretini, Bizans İstanbul'u üzerinden yürüten İtalyanlar, şehirdeki etkinliklerini artırarak güçlerini sağlamlaştırmayı ve İstanbul'un zenginliklerini ele geçirmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple 1204 yılında IV. Haçlı Seferi ile yönünü İstanbul'a çeviren Venedikliler ve Haçlı ordusu şehri zapt etmiş ve 57 yıl süreyle bir Latin İmparatorluğu kurmuştur. Kurulan Latin İmparatorluğu İstanbul'da askeri ve siyasi birliği sağlamayı ve sürdürmeyi başaramamıştır.

Latin İmparatorluğu'nun 1261'de yıkılması üzerine şehir yeniden Bizans idaresi altına girmiştir. Ancak Bizans'ın, başkenti yeniden inşa edebilmesi için gerekli olan kaynakları yetersiz kalmıştır. Kaynaklarının ve gücünün yetersiz olması Bizans'ın başta Cenevizliler olmak üzere diğer Latin unsurlara yeni ticari imtiyazlar vermek durumunda kalmasına sebep olmuştur. Böylece şehrin Haliç kıyılarında yerleşen Latinler, kendi kolonilerini kurmaya başlamıştır.

Latin kolonilerin bir imparatorluk başkenti olan Konstantinopolis'te askeri ve siyasi idareye karışmadıkları sürece Bizans'la kurdukları ilişkiyi sürdürebildiklerini görmekteyiz. Fakat, Latin istilası sonucu İtalyanlara güvenini yitiren Bizans, İstanbul'u siyasi ve idari açıdan koruyabilmek ve toplumsal olarak yerli halkı Latinlerden ayrı tutabilmek için Cenevizlilerin Suriçi İstanbul'a değil, karşı kıyıdaki Galata'ya yerleşmesine imkân sağlamıştır.

Bu bağlamda Bizans, tarihi yarımada'nın karşı kıyısında Cenevizliler tarafından yeni bir ticaret merkezi kurulmasına izin vermiş ve böylece İstanbul'un Akdeniz havzası ticaretinde önemli bir merkez olarak konumunu devam ettirmesini amaçlamıştır. Önce Haliç'te sonra Galata'da kurulan Latin kolonileri, Bizans İmparatorluğu'nun kent ekonomisi üzerindeki denetiminin kaybolmasına sebep olmakla birlikte gerileyen ekonomik unsurlarına karşılık şehri ayakta tutan ticari ve gündelik faaliyetlerin merkezi durumuna gelmiştir. Bu sebeple Latin Cemaati'nin Konstantinopolis'teki varlığı şehrin hem ticari hem de toplumsal yapısında önemli izler bırakmıştır.

Kaynakça

Bulunur, Kerim İlker. *Osmanlı Galatası 1453-1600*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014.

Coco, Carla. "İstanbul'daki Venedik Topluluğu", *Erdem*, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Ankara, 1991, c. 7, sayı 20, s. 667-687.

⁴³ Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası 1453-1600*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2014, s. 28.

- Demirci, Kürşat. "Ortodoksluk", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, c. 33, s. 409-414.
- Demirken, Işın. "Bizans", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, c. 6, s. 230-244.
- Demirkent, Işın. "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1995-2000, sayı 36, s. 137-154.
- Demirkent, Işın. "Haçlılar", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, c. 14, s. 525-546.
- Eğribel, Ertan. "İstanbul'un Kimliği: İmparatorluk Merkezi", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 20: Türk Sosyologları ve Eserleri II: Genel Eğilimler ve Kurumsallaşma*, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kitabevi, 2010, s. 309-315.
- Eğribel, Ertan & Özcan, Ufuk. "Roma Dünya Egemenliği: Doğu ile İlişkiler ve İki Merkezlilik", *Sosyoloji Yıllığı Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı*, yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 2005, s. 221-233.
- Erşan, Didem. "Latin Seyyahlara Göre Fetih Öncesi Bizans İstanbul'u (1400-1453)", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: 2024.
- Eyice, Semavi. "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", *Dîvân: İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 2004, c. 9, sayı 16, s. 183-208.
- Gallotta, Aldo. "Ceneviz", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, c.7, s. 363-365.
- Gündüz, Şinasi. "Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2002, c. 2, sayı 1, s. 1-21.
- Harman, Ömer Faruk. "İstanbul'daki Katolikler", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., İSAM, 2015, c. 5, s. 120-126.
- Kayaalp, Elif Keser. "Bizans İstanbul'u Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, 2010, c. 8, sayı 16, s. 9-32.
- Kuş, Fatma. "Galata Surları", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2009
- Marmara, Rinaldo. *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi*, çev. Saadet Özen, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.
- Ortaylı, İlber. "İstanbul'da Tarihi Yaşamak", *Şehir ve Kültür: İstanbul*, ed. Ahmet Emre Bilgili, İstanbul, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2010, s. 61-101.
- Pirenne, Henri. *Ortaçağ Kentleri*. çev. Şadan Karadeniz. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Sezer, Baykan. *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2011.
- Şahin, M. Süreyya. "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, c. 12, s. 342-348.
- Şakiroğlu, Mahmut H. "Sicilya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, c. 37, s. 138-139.
- Tanrıverdi, Ünal. "1261 Sonrası Bizans-Ceneviz İlişkileri ve Cenevizlilerin Galata'ya Yerleşme Süreci", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2019, c. 2, sayı 2, s. 214-226.

Turan, Şerafettin. Türkiye-İtalya İlişkileri Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.

Turan, Şerafettin. "Levant", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. 27, s. 145-147.

Zingarelli, Nicola. "Latino", *Il Nuovo Zingarelli, Vocabolario Della Lingua Italiana*, Undicesima Edizione, ed. Miro Dogliotti e Luigi Rosiello, Milano, Zanichelli, 1990, s. 1023.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
--

Katkı oranı beyanı: %100

Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.
